

Borysov V., Borysova S., Bobyleva Y. The relationship of the self-principal of the institution and the performance of professional burnout

The article analyzes the self-head scientist places as the emotional component of consciousness. Notes the importance of the self-preservation processes of psychological, physical, sotsialnogo health. It is proved that there is a fairly strong correlation between the self-head and indicators of professional burnou.

Keywords: self-attitude, self-awareness, head scientist institutions, professional burnout.

УДК 378.035.6

Григоренко В. Є., Цебенко Л. І.

ЗАЛУЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНЯТ

У статті розкривається зміст художньо-естетичного потенціалу декоративно-прикладного мистецтва. Відображена ефективна роль цього мистецтва, як бази духовної та естетичної культури, його вплив на естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку та формування у них ціннісного ставлення до дійсності через історію свого народу. Головною метою цієї художньо-практичної діяльності на сучасному етапі є активізація творчості дітей, розвиток їхніх природних нахилів, здібностей.

Ключові слова: мистецтво, декоративно-ужиткове, творчість, старші дошкільники.

У вітчизняній освіті, протягом останніх років, відбуваються значні зміни. Існує тенденція до пошуку нових підходів до виховання та навчання, реалізації інноваційних напрямків у діяльності освітніх закладів. Відродженню національного виховання сприяло реформування освітньої галузі. В умовах оновлення нашого суспільства, відродження національної системи освіти особливої актуальності набуває естетичне виховання молодого покоління з дошкільного дитинства, що відображається в законі України "Про дошкільну освіту", в якому приділяється велика увага вихованню у дітей любові до України, шанобливого ставлення до Батьківщини, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля; особистісно-орієнтованому вихованню дитини, розвитку її творчих здібностей, набуттю нею власного соціального досвіду [8, с. 3-8].

Протягом багатьох століть український народ створив скарбницю знань, ідей, принципів, традицій засобів, за допомогою яких в різні історичні періоди виховувалися підростаючі покоління в душі любові до людини, рідної природи, краю. Переконавання в тому, що перші роки життя дітей найважливішим у вихованні є пробудження і поступове поглиблення в них емоційних станів, глибоких почуттів, настроїв, створення таких життєвих ситуацій, які б викликали в дітей різноманітні переживання, співчуття до всього хорошого, доброго, красивого і осуд грубого, жорсткого, потворного.

Світ, в якому сьогодні живе людина і в якому все перебуває в русі, примушує людей шукати чіткі орієнтири, долати суперечливість багатьох уявлень і знань, що утворюються в результаті нестримного потоку інформації. У пошуках цілісності, в прагненні упорядкувати свої знання, у тому числі і у сфері естетичної, такої, що цікавить нас в даному випадку, людина обертає свій погляд і до історії, прагне осмислити себе в складних зв'язках не лише з сьогоденням, а й з минулим.

Народна виховна мудрість вважає, що сутність естетичного виховання людини не в знанні елементів естетики, а в сформованих у неї з найбільш раннього віку глибоких і

стійких почуттів, які треба цілеспрямовано пробуджувати і формувати.

Активне включення дітей у народні традиції і звичаї, ритуали та урочистості – могутній чинники комплексного впливу на особистість. Багаті на ідейно-моральний, художньо-естетичний зміст різноманітні мистецтва, ремесла, традиції та звичаї, всі ці компоненти етносоціального народного життя втілюють у собі багатогранну національну духовність, якою збагачувалися діти в процесі активної життєдіяльності.

Розглядаючи шляхи та умови естетичного виховання дітей дошкільного віку ми звертаємося до народної культури, її багатих художньо-естетичних традицій, які сприяють впливу на формування і розвиток особистості (духовно-етичне, художньо-естетичне, трудове і патріотичне).

Культурна спадщина не є щось незмінне: культура будь-якої історичної епохи завжди в кожен даний момент і включає культурну спадщину, і творить її. Культурні зв'язки, що виникають сьогодні, і створювані культурні цінності, зростаючи на ґрунті освоєння культурної спадщини, завтра самі стають прикладом новому поколінню. За визначенням М. Ботнаря, культурна спадщина в широкому значенні – це єдність зв'язків, відносин і результатів духовного виробництва минулих історичних епох, а у вузькому – узагальнення художньо-національних цінностей минулих поколінь, які необхідно проаналізувати, виділити головне і творчо удосконалювати їх у відповідності з конкретно-історичними завданнями сучасної художньо-естетичної освіти. У навчальному процесі це пов'язано з критеріями і завданнями навчальної програми.

Основним джерелом цієї народної естетики служила краса землі, яка виховувала в людях поетичне сприйняття світу, робила з них художників, створювала чудову досконалість форм. З іншого боку, образи рідної природи обов'язково утілювалися в предметах, що мали практичне призначення: у побутових речах, в господарському начинні, в оздобленні житла, в одязі в іграшках для дітей. Одночасно і побутові предмети, і високе мистецтво.

В історії людства кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок. Виховний потенціал нації "створюється віками і за традицією переходить від старших поколінь до молодших, які доповнюють його і вдосконалюють (...) лише минулий досвід дає їй (людині) можливість з успіхом пристосовуватися до умов життя й боротися за своє існування" [4, с. 101].

С. Русова наголошувала на необхідності побудови системи виховання дітей, починаючи з дошкільного віку на традиціях з урахуванням народної педагогічної мудрості. А для цього, вважала, що "кожна людина мусить розпочати свій розвиток із знайомства з попередньою роботою народів і насамперед роботою власного народу" [14, с. 113].

Унікальна своєрідність українського народного декоративно-ужиткового мистецтва виформувалась під впливом природних, етнопсихологічних, соціально-історичних, економічних та інших умов [6, с. 7]. Вона складається із сумарних художніх відмін і внесків багатьох історико-етнокультурних регіонів та територій етнографічних груп.

Декоративно-ужиткове мистецтво яскраво характеризує національні особливості нації, локальні відміни етнографічних груп; це "минуле в сучасному". З минулим народні художні твори єднає традиція та колективний спосіб її регулювання. Лише завдяки незліченним повторенням схем, мотивів, образів, форм утверджується художня традиція і передається з покоління у покоління, удосконалюючись і набуваючи чарівної довершеності.

Народна художня творчість відіграє особливу роль у виховному процесі, оскільки його основою є національна спадщина, наслідування і розвиток народних традицій, передусім через скарби народно-прикладної творчості, художніх ремесел тощо.

Саме художня творчість народу, явище соціально зумовлене, стала історичним підґрунтям, на якій розвивалася і розвивається світова художня культура, одна із форм суспільної свідомості і суспільної діяльності. Вона включає в себе різні види художньої діяльності, промислів і ремесел народу – поетичну творчість, театральне, музичне, танцювальне, декоративне, образотворче мистецтво, будівництво тощо.

Дослідження Є. Антоновича, З. Богатєвої, Є. Васильєвої, Н. Ветлугіної, С. Герасимова, А. Грибовської, О. Дронової, І. Зязюна, Н. Кириченко, М. Кириченко, В. Котляр, Є. Ковальської, Г. Пантелєєва, Л. Пантелєєвої, Н. Сакуліної, Л. Сірченко, Л. Скиданової, Є. Фльоріної, О. Усової, Н. Халезової, С. Якобсон та інших переконують, що ознайомлення з творами декоративно-ужиткового мистецтва пробуджує у підростаючого покоління яскраві образні уявлення про рідну країну, про її історію і розвиток культури, її національний колорит, сприяє естетичному вихованню дітей. Декоративно-ужиткове мистецтво відповідає віковим інтересам дітей, збагачує їх художнє сприймання, спонукає до естетичних переживань і творчої діяльності.

Аналіз підходів учених до з'ясування сутності декоративно-ужиткового мистецтва показав, що воно включає багато різновидів художньої діяльності людей, поділяється на різні види, жанри, роди, підроди тощо. Але всі вони з одного боку взаємопов'язані між собою на засадах пізнання і творення навколишнього середовища, спільної праці людей, історичного існування та побутового укладу; з другого боку – види народної творчості, які мають певні особливості свого вираження.

На основі проаналізованої педагогічної й мистецтвознавчої літератури виокремимо наступні головні аспекти декоративно-прикладного мистецтва:

- *колективність і індивідуальність*;
- *традиційність і новаторство*;
- *практичність і художність*.

Саме *колективність* – як принцип організації життєдіяльності людей об'єднаних спільною метою, прагненнями, завданнями (...) характеризується високим рівнем групової згуртованості [5, с. 171].

В колективному житті особливе значення надається символам і обрядам, як засобам збільшення емоційної напруги, збудження почуттів, єднання, довіри, душевного прийому, емоційній насиченості [12, с. 188]. Колективне життя не можливе без колективної творчості. Вона характерна риса декоративно-ужиткового мистецтва. Саме завдяки колективній трудовій діяльності народу виник й розвивалося цей вид мистецтва. Воно нерозривно поєднувалося з життям і побутом людей, від чого й залежало майбутнє розвитку художньої культури людства. "Народне мистецтво виступало в ролі засобу пізнання, відображення й творення дійсності, виховання й гуртування людей".

Таким чином, важливою є й *індивідуальність* – неповторна своєрідність окремої людини, сукупність тільки йому властивих особливостей. Цілісна характеристика окремої людини в різноманітті його думок, відчуттів, проявах волі, потреб, мотивів, бажань, інтересів, звичок, настроїв, переживань, якостей перцептивних процесів, інтелекту, схильностей, здібностей і інших особливостей [3].

Значну увагу у естетично-виховному процесі приділяють декоративно-ужитковому мистецтву, оскільки його основою є національна спадщина, наслідування і розвиток народних традицій, передусім через скарби народно-прикладної творчості, художніх ремесел тощо.

"В процесі трудової діяльності людей розвивались естетичні почуття людини, її вухо, очі вчилися бачити та відчувати красу форм, кольорів, звуків і та інше. Для того щоб народилось мистецтво людина повинна навчитись не тільки вправно працювати інструментами та з їхньою допомогою відображати бачене в камені, у глині, відтворювати

звуки, але вона повинна була навчитись художньо-образно сприймати дійсність (...). Художня творчість була водночас *пізнанням світу, образним мисленням і практичною дією*" [1, с. 10].

М. Овсянніков, В. Розумний, С. Ничкало, В. Котляр в своїх працях *декоративно-ужиткове мистецтво* (від латинського *decorare* – *прикрашати*) визначають як вид мистецтва, добуток якого являють собою предмети, що володіють визначеними художньо-естетичними якостями, але в той же час мають безпосереднє практичне призначення в побуті, праці чи спеціально призначені для прикраси житла, архітектурних споруджень, вулиць, парків, спрямоване на естетично-художнє формування середовища, створення мистецьких виробів для побуту.

Декоративне мистецтво художньо-естетично формує матеріальне середовище, яке створене людиною. Ця досить широка галузь мистецтва відіграє важливу роль у культурі народу. Як відомо, до неї належать наступні види: *декоративно-прикладне, монументально-декоративне, оформлюване, театральне-декоративне* та інші. Кожен з них має власну історію, специфіку.

Значну роль у посиленні виховного впливу на дитину відіграють народні традиції, зокрема декоративно-ужиткове мистецтво, головним потенціалом яких є народна філософська думка, яка лежить в основі української духовності, культури, народної мудрості.

В художньо-мистецькому ракурсі традицію характеризують як:

- історичну основу, на якій розвивалась і розвивається світова художня культура;
- спрямування народного мистецтва, яке художньо-естетично формує матеріальне середовище, яке створене людиною;
- одну з форм суспільної свідомості і суспільної діяльності;
- стійку систему творення образів, естетичних уявлень, історично-спрямованих у певному середовищі [13, с. 26].

Значну увагу виховному впливу традицій, обрядів, звичаїв надавав В. Сухомлинський. Він застосовував етнопедагогіку, рекомендував використовувати її здобутки іншим педагогам з метою виховання підростаючого покоління [15].

Зазначимо, до аналізу поняття традиції та її впливу на розвиток підростаючого покоління в своїх працях звертаються дослідники Б. Бойчук, Л. Гуцан, В. Страшний, О. Пшеврацька. Традиція – це не лише форма збереження соціального, виховного досвіду, а й спосіб передачі його наступним поколінням, копіювання, відтворення цілих її відрізків, "шматків" у всіх формах і деталях, яка перебуває у постійному розвитку, вбираючи нові елементи, відмежовуючи застарілі, інтегруючись у нових умовах

Історія і дійсність декоративно-ужиткового мистецтва підтверджують і принципову відмінність новаторства у різних художників. У народного майстра воно викликається еволюцією життєво-практичних вимог оточення, появою інших матеріалів, доступністю нових технічних засобів і технологічних вирішень. На зміну одним загальноприйнятим смакам приходять інші, яке поволі змінює стилістику [7, с. 37].

Зіставляючи роль традицій та новаторства у декоративно-ужитковому мистецтві відзначимо, що "на відміну від творчості професіоналів, де індивідуальність художника є вирішальним фактором успіху, в народному мистецтві основою служить традиція, що ґрунтується на колективній творчості... Отже, коли в професіональному мистецтві велику роль відіграє пошук, новаторство, то в мистецтві народному – навпаки, "впертий традиціоналізм" [9].

В синтезі народних традицій і новаторських пошуків художників-професіоналів народжувалися нові форми народної декоративної графіки. Яскравим прикладом такої співдружності є творчість В. Довгошиї, Є. Пшеченка, Г. Собачко-Шостак.

Бутнік-Сіверський визначає традиції та новаторство як дві невід'ємні ознаки народного мистецтва, поза ними неможливе його існування [7, с. 32].

Категорія *новаторства* має значно менше осмислення сучасною наукою. В українській мистецтвознавчій літературі здебільшого йдеться не стільки про новаторство, скільки про окремі нові явища: розширення асортименту, багатоколірність, потяг до сюжетно-тематичних зображень, нові орнаментальні мотиви.

Відбиваючи колективний світогляд, твори народного декоративного мистецтва були позначені особистістю майстра. Колективна та індивідуальна творчість завжди знаходиться у діалектичній єдності, доповнюючи і збагачуючи одна одну [1, с. 22].

Завдяки дії у народній художній творчості закону діалектичної єдності колективного та індивідуального, традицій і новаторства відбувається передача з покоління до покоління певних особливостей мислення людей, їхнього світосприйняття, фантазування, творення з використанням традиційних принципів композиційної будови виробів та особливостей матеріалу.

Декоративно-ужиткове мистецтво має власні принципи побудови художнього образу. Перед практиком (автором), при створенні виробу ставиться певна мета – зручність використання, а потім художнє його оздоблення. З цього випливають два аспекти:

- доцільності чи *утилітарності*;
- естетичної краси виробу, його *художність*.

З цією метою митці прикрашати орнаментами, візерунками та зображеннями предмети побуту, одяг, будинки тощо. Оздоблення, прикраса як би "прикладалися" до предмета, завдяки чому об'єкт ставав багатшим, красивішим, нарядним. Такий предмет цінувався не тільки за корисність, а й за майстерність оздоблення, благородність матеріалу, тонкість роботи, за його художність.

"Сюжетні мотиви, які широко застосовуються в декоративно-ужитковому мистецтві, ніколи не мають самостійного значення. Вони тісно поєднані з декоративними завданнями, і їх тлумачення обумовлене призначенням речі, особливостями матеріалу й технікою виготовлення, вимогами ансамблю. Тому й допускається в сюжеті більша умовність ніж, наприклад, в творах станкового мистецтва" [10].

А. Бакушинський, В. Воронов, А. Некрасов визначили декоративно-ужиткове мистецтво як цілковиту систему або частину мистецтва, яка віддзеркалює побут народу, його духовний світ, естетичне уявлення про навколишнє середовище, а також світогляд людей.

У кожний віковий період формування людини етнохудожні цінності спроможні передавати естетичний досвід, забезпечуючи тим самим необхідні умови для розвитку її почуттів, ціннісних орієнтацій, духовних потреб.

В дошкільному віці декоративно-ужиткове мистецтво вперше входить у світ особистості. У своїх малюнках діти наслідують багатовіковий цикл накопичення декоративно-образотворчого фонду народного мистецтва, починаючи від простої лінії до умовного зображення навколишніх предметів, рослин, птахів, звірів і далі – до зображення людини. Як справедливо зауважує В. Полуніна, це не є повторенням пройдених етапів творчості, а на новій основі заново пережитий "початковий" стан художньо-образного ставлення до дійсності. Діти безпосередньо сприймають фольклорні форми художньо-образного відображення навколишнього середовища. Казкові персонажі, фантастичні образи, наповнені творчою уявою народних митців, привертають увагу дітей, викликають живий інтерес, дозволяють у властивій для них формі відчутти і зрозуміти красу природи та людських відносин.

За твердженнями дослідників, Л. Божович, І. Глінської, Л. Коваль, Ю. Максимова

суттєвий вплив на естетичний розвиток дітей справляють твори народного образотворчого мистецтва. Саме в дошкільному віці в дітей формується естетичне ставлення до дійсності і мистецтва. Нехай це перші кроки, десь спонтанні, до шляху сприйняття й оцінки образотворчих творів мистецтва. Але, це сприйняття, за даними науковців, свідчить про виявлення оціночного ставлення до етнохудожніх образів [2].

Таким чином, твори декоративно-ужиткового мистецтва дозволяють виховувати в дітях певну культуру сприйняття матеріального світу, сприяють формуванню естетичного відношення до дійсності, розумінню і співпереживанню художнього образу, допомагають глибше пізнати художньо-виразні засоби інших видів образотворчого мистецтва, оскільки саме в декоративно-прикладних видах зустрічаються і переплітаються елементи живопису, графіки, скульптури, архітектури та інших видів мистецтв. Знайомство дітей старшого дошкільного віку з декоративною образністю, стилістикою, регіональними особливостями, особливо в творчості народних майстрів, сприяє розвитку у них естетичного відношення до дійсності, пізнання історичного минулого рідного народу, пізнання традицій, звичаїв, обрядів, символів; прищеплює любов і виховує потребу до праці й творенню красивих та корисних речей; розвиває естетичні чуття, сприйняття, здібності до художньої діяльності.

Естетичний розвиток в дошкільному віці відбивається шляхом ознайомлення дітей із засобами виразності творів декоративно-ужиткового мистецтва, окремими художніми техніками, які використовують в своїй творчості народні майстри. Певні напрями педагогічної діяльності сприяють формуванню у дітей естетичних уявлень і понять про декоративно-ужиткове мистецтво як сферу художньо-образного відтворення дійсності та передачі естетичного змісту завдяки певній техніці.

Для визначення естетично-виховного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у педагогічному процесі та впливу його на розвиток підростаючого покоління суттєве значення мали праці Є. Антонович, Є. Антоненко, П. Блонського, Б. Бутник-Сіверського, С. Герасимов, П. Говдя, О. Данченко, І. Зязюн, М. Кириченко, Н. Костерін, Ю. Лашук, А. Лещенко, М. Лещенко, Я. Мамонтова, Л. Масол, Н. Мішутіна, А. Мелік-Пашаєв, Б. Неменський, О. Рудницька, С. Русова, О. Шестакова, Є. Чарнолузька, Я. Чепіга та багато інших. Вони відзначали, що оточуючі людину предмети декоративно-ужиткового мистецтва у побуті впливають на неї, створюють особливий настрій, викликають прагнення до творчості, пробуджують у підростаючого покоління яскраві образні уявлення про рідну країну, про її історію, розвиток культури, національний колорит, сприяють естетичному вихованню дітей різного віку.

Декоративно-ужиткове мистецтво, в освітньо-виховній роботі з дітьми зазначеного віку має важливе значення. Саме національне мистецтво є тим початком шляху, з якого дитина має вирушати у багатоманітний світ мистецтва, світової художньої культури. Саме тому художню спадщину рідного народу діти повинні гостро відчувати і глибоко усвідомлювати [11].

Використана література:

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
2. Антонович Є. А. Естетичне виховання підлітків засобами народного образотворчого мистецтва [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Євген Антонович Антонович ; Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1997. – 156 л.
3. Велика педагогічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseslova.com.ua/word/%D0%98%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C-40499u> – Загол. з екрану. Мова укр.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 192 с.

5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
6. Гургула І. Я. Народне мистецтво західних областей України / І. Я. Гургула. – К. : Мистецтво, 1966. – 214 с.
7. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: Методичні рекомендації / укладач : М. П. Селивачов. – К. : РНМК, 1990. – Част. III. – 98 с.
8. Закон про дошкільну освіту // Дошкільне виховання. – 1998. – № 2. – С. 3-8.
9. Канцедикас А. Народное искусство / А. Канцедикас. – М. : Знание, 1975. – 54 с.
10. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навч. посіб. / В. П. Котляр. – Запоріжжя : Просвіта, 2003. – 188 с.
11. Неменский Б. М. Мудрость красоты. О проблемах эстетического воспитания. – М. : Просвещение, 1987. – 225 с.
12. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пєхоти. – К., 2001. – С. 27-45.
13. Основи прикладної творчості : навчальний посібник / Л. М. Олексюк-Казо ; М-во освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ : НПУ, 2006. – 203 с.
14. Русова С. Ф. Дошкільне виховання [Текст] : Впорядковані лекції / С. Ф. Русова. – Катеринослав : Українське видавництво, 1918. – 162 с.
15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – 649 с.

Григоренко В. Е., Цебенко Л. И. Привлечение декоративно-прикладного искусства для художественно-эстетического развития дошкольников.

В статье раскрывается содержание художественно-эстетического потенциала декоративно-прикладного искусства. Отражена эффективная роль этого искусства, как базы духовной и эстетической культуры, его влияние на эстетическое воспитание детей старшего дошкольного возраста и формирование у них ценностного отношения к действительности через историю своего народа. Главной целью этой художественно-практической деятельности на современном этапе является активизация творчества детей, развитие их природных склонностей, способностей.

Ключевые слова: искусство, декоративно-прикладное, творчество, старшие дошкольники.

Grigorenko V. E., Cebenko L. I. Bringing in of the decoratively-applied art for artistically-aesthetic development of under-fives.

The article reveals the artistic and aesthetic potential of arts and crafts. Reflects effective role of art as a spiritual base and aesthetic culture, its influence on the aesthetic education of preschool children and formation of their valuable relation to reality through history of his people. The main goal of this artistic and practical activity at the present stage is activation of creativity of children, development of their natural inclinations and abilities.

Key words: art, arts and crafts, creativity, older preschooler.

УДК 378:37.013.42

Зубалій Н. П.

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

У статті розкривається актуальність дослідження проблеми формування професійної компетентності в процесі спеціальної підготовки практичних психологів у сучасних умовах. На підставі літературних джерел у тексті дається визначення професійної компетентності як інтегрованої якості, яке характеризує особистість, її можливості вирішувати і реалізовувати професійні проблеми з допомогою продуктивного використання знань, умінь, професійної підготовленості та життєвого досвіду. В роботі проаналізовано ключові, базові та спеціальні компетентності. Їх оволодіння практичними психологами сприяє підвищенню рівнів конкурентності у теперішньої і майбутньої педагогічної, психологічної, управлінської й інших